

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ КОСМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: ДО ТЕОРІЇ ПИТАННЯ

Розглядається міжнародно-правовий режим космічної безпеки крізь призму фундаментальних понять і категорій. Робиться спроба виокремити та проаналізувати концептуальні засади формування інституту космічної безпеки, його генезу, становлення та розвиток.

Ключові слова: космічна безпека, інститут космічної безпеки, правовий режим космічної безпеки.

Рассматривается международно-правовой режим космической безопасности через призму фундаментальных понятий и категорий. Делается попытка выделить и проанализировать концептуальные основы формирования института космической безопасности, его генезис, становление и развитие.

Ключевые слова: космическая безопасность, институт космической безопасности, правовой режим космической безопасности.

This article considers the international legal regime for space security through the prism of fundamental notions and categories. The attempt is made to define and analyse the conceptual grounds for constitution of the institute of space security, its genesis, formation and development.

Key words: space security, institute of space security, legal regime for space security.

Сукупність суспільних відносин, що виникають у зв'язку з дослідженням і використанням космічного простору, становить предмет міжнародного космічного права. Ця галузь міжнародного публічного права є досить консервативною і водночас дуже впорядкованою системою міжнародно-правових норм і принципів, що визначають правовий статус космічного простору, де розташовані небесні тіла та космічні об'єкти антропогенного походження, та правовий режим його використання (проведення різних видів космічної діяльності). Частина космічних об'єктів, що експлуатуються у космічному просторі, є інструментом забезпечення безпеки на Землі. З огляду на це безпека виведених на космічну орбіту об'єктів *per se* є не лише передумовою їх належного функціонування та забезпеченості їхньої фізичної цілісності та неушкодженості, але й гарантією постійності та безперебійності надання відповідних послуг. Крім того, в контексті екологічної складової їх заплановане функціонування і вчасне та безпечно виведення з орбіти після завершення експлуатації є запорукою збереження збалансованості космічного середовища та сталості його розвитку як складової екосистеми (біосфери), а також безпечного середовища для космічної діяльності нинішнього та майбутніх поколінь. Це обумовлює вирішення спеціального об'єкта регулювання міжнародного космічного права — шляхів і методів забезпечення антропогенної діяльності у космічному просторі та самого космічного середовища.

Феномен безпеки космічної діяльності у міжнародно-правовому сенсі є новітнім і за своєю суттю досить складним і багатоплановим. Відтак, аналіз предмету дослідження слід розпочати з виділення та визначення змісту базових понять і категорій, якими слід оперувати у відповідній сфері. Неоднозначність тлумачення понятійно-термінологічного апарату дослідження, а іноді й повна відсутність ключових правових дефініцій, що тут спостерігаються, підсилюють необхідність такого підходу.

Поняття «космічної безпеки» є серцевиною дослідження міжнародно-правового режиму безпеки космічної діяльності. На сучасному етапі розвитку політико-правової

думки його прийнято визначати як безпечний і сталий доступ до космічного простору та його використання, а також свободу від загроз, що виникають у космосі¹. Цю дефініцію застосовують як робочу при колективному розгляді світового спільного питань, що стосуються космічної безпеки. Вважаємо, що запропоноване визначення може розглядатися як відправний пункт для аналізу проблем космічної безпеки, враховуючи й ті, що з'являються останнім часом і пов'язані зі зростаючою уразливістю космічного простору, космічних об'єктів, а також людей, що перебувають у космосі. Ми виходили з того, що космічна безпека — це публічний порядок у космічному просторі, що забезпечує як цілеспрямовану антропогенну діяльність з дослідження та використання космічного простору, так і космічне середовище, в якому така діяльність має місце.

Космічна безпека є видовим поняттям відносно родового поняття «міжнародної безпеки», а тому й аналіз відповідного понятійного ряду слід здійснювати, йдучи від загального до спеціального. У міжнародно-правовому контексті під безпекою переважно розуміють стан захищеності інтересів держав, групи держав або міжнародного співтовариства від зовнішніх та внутрішніх загроз². Розрізняють два види міжнародної безпеки: універсальну та регіональну, обидва з яких належать до колективної безпеки³. З огляду на особливості безпеки дослідження та використання космічного простору (встановлюється для космічного простору в цілому з безпосереднім впливом на навколосферний простір) її доцільно розглядати як складову універсальної безпеки. Правові основи забезпечення міжнародної безпеки закладені в Статуті ООН з їх подальшим розвитком в концепції всеохоплюючої міжнародної безпеки, закріпленої в резолюціях Генеральної Асамблеї ООН від 4 грудня 1986 р. та від 7 грудня 1987 р. «Про створення всеохоплюючої системи міжнародного миру та безпеки»⁴, а також в резолюції від 7 грудня 1988 р. «Про всеохоплюючий підхід до укріплення міжнародного миру та безпеки відповідно до Статуту ООН»⁵. Окрім Статуту ООН та вищезазначених резолюцій Асамблеї ООН, важливе місце у системі джерел права міжнародної безпеки займає Декларація про принципи міжнародного права, які стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН 1970 р. та Заключного акта Ради з питань безпеки та співробітництва в Європі 1975 р.⁶ На додаток до цього, під егідою ООН було прийнято ще низку резолюцій та декларацій, орієнтованих на закріплення правових засад і підвищення ефективності права міжнародної безпеки⁷. До таких належать Декларація про запобігання та усунення спорів і ситуацій, що можуть загрожувати міжнародному миру та безпеці, і про роль ООН у цій сфері від 1988 р.⁸, резолюцію Генеральної Асамблеї ООН про закріплення міжнародного миру, безпеки та міжнародної співпраці в усіх її аспектах відповідно до Статуту ООН 1989 р.⁹ та Декларацію про встановлення фактів ООН у галузі підтримання міжнародного миру та безпеки 1991 р.¹⁰ Схиляємося до думки, що режим міжнародної космічної безпеки доцільно розглядати у двовимірній системі координат: як мету та метод. Режим повинен мати наслідком створення публічного порядку, в якому забезпечені сприятливі умови для свободи мирного та відповідального дослідження та використання космічного простору державами і міжнародними організаціями відповідно до норм і принципів міжнародного права, зокрема міжнародного космічного права та права міжнародної безпеки. До сфери його поширення повинні належати як діяльність зі створення безпечного середовища в космосі для конкретних антропогенних космічних об'єктів, забезпечення їхньої фізичної та операційної цілісності, так і забезпечення космічного простору в цілому. Не можна не погодитись із твердженням, що якісна характеристика космічного середовища прямо пов'язана зі здатністю безпечно функціонувати у ньому¹¹. З огляду на це доцільним видається розглядати режим космічної безпеки під кутом зору сукупності інструментів підтримання безпечного космічного середовища загалом і його відповідального використання, з орієнтиром на встановлення глобальної колективної цілісної системи безпеки використання та дослідження космічного простору виключно і мирних цілях і в інтересах всього людства¹².

У перспективі сформована система міжнародної космічної безпеки:

— має ґрунтуватися на принципах загального характеру й однакового рівня безпеки для всіх країн, незалежно від їхньої ролі на світовій космічній арені; міжнародного співробітництва у попередженні проблем безпеки, їх розв'язанні та колективності дій щодо усунення загрози безпеці; високого ступеня довіри та відкритості у міжнародних зносинах під час здійснення космічної діяльності, посиленої ролі превентивної дипломатії; системного підходу до підтримання та укріплення безпеки тощо;

— має унеможливити монополізацію важелів безпеки космічного простору низкою держав виключно у своїх національних інтересах.

Відтак, поряд з принципами міжнародного космічного права, особливого смислового навантаження набувають міжнародні засоби укріплення, підтримання та поновлення режиму безпеки в космічному просторі, а також низка спеціальних засад і принципів права міжнародної безпеки та міжнародного екологічного права, а саме: принцип міжнародного співробітництва для підтримки міжнародної космічної безпеки та попередження ситуацій, які могли б становити загрозу такому режиму; принцип неподільності безпеки (зважаючи на взаємозв'язок і взаємозалежність держав безпека має бути одна для всіх та однакова для всіх, не можна будувати безпеку одних держав за рахунок інших); принцип рівної безпеки або принцип ненасення шкоди безпеці (право кожної держави на безпеку та забезпечення безпеки для всіх на засадах рівності без отримання яких-небудь односторонніх переваг); принцип колективної та індивідуальної відповідальності за порушення права міжнародної безпеки; принцип охорони космічного середовища на користь нинішнього та наступних поколінь в інтересах забезпечення сталого розвитку¹³ (вжиття заходів зі збереження та покращення якості космічного середовища та раціонального управління природними ресурсами, створення розгалуженої системи міжнародного контролю та моніторингу космічного середовища, які ґрунтувалися б на всесвітньо-визнаних критеріях, параметрах, стандартах).

Крізь призму діяльності, що провадиться у космічному просторі, поняття «міжнародної космічної безпеки» набуває низку класифікаційних прив'язок: «спільна», «кооперативна», «розподілена» та «стала». Перші три з них концептуально близькі за змістом і тісно пов'язані з функцією співробітництва. Для розуміння відповідних понять необхідним є висвітлення закладеної у них суті та специфіки застосування в доктрині космічного права.

Космічний простір визнається інтернаціоналізованою спільною територією, що знаходиться за межами національної юрисдикції окремих держав. Це обумовлює необхідність створення космічної безпеки як спільної для всіх держав¹⁴. В її основу закладаються процеси багатосторонньої взаємодії та можливої інституалізації заходів прозорості та довіри¹⁵. Зазначається, що нарощення довіри може досягатися через управління доступом і використанням космічного простору, а також завдяки посиленню прозорості запусків і захисту космічних засобів від потенційної шкоди¹⁶. Концепція «спільної безпеки», що була розвинута Гамбурзьким інститутом досліджень питань миру та політики безпеки, охоплює поняття безпеки, забезпечення якої досягається засобами співробітництва¹⁷.

Відповідно до міжнародно-правового постулату, закладеного в договорах ООН з питань космосу, космічний простір за визначенням є загальним надбанням. З огляду на це безпека не може бути досягнута зусиллями однієї держави чи групи держав, натомість, як вважає німецький вчений Детлев Волтер, повинна бути спільною та кооперативною, ґрунтуватися на принципах співробітництва¹⁸ та консультацій¹⁹, приписи щодо яких містяться у Договорі про принципи діяльності держав з дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла (далі — Договір про космос)²⁰. У розвиток цієї позиції зазначається, що окрема держава не може уникнути негативних наслідків порушення балансу в космічному просторі, що спричиняє необхідність розгляду космічної безпеки як «розподіленої безпеки»²¹.

Поділяючи цю позицію, вважаємо, що розв'язанню завдань, які стоять перед сучасним світовим космічним співтовариством, найбільше відповідає концепція міжнародної

космічної колективної безпеки, що має розглядатися як стратегічний вектор, спрямований на встановлення надійного правового режиму за допомогою застосування моделі міжнародного багатостороннього діалогу та вироблення на його підставі міжнародно-правового документа. Потреба чіткої координації зусиль, розроблення та прийняття універсальних міжнародно-правових норм обумовлює формування глобальної системи безпеки із застосуванням міжнародних дипломатичних каналів (переговорів та консультацій), результатом яких має стати досягнення домовленостей щодо спільних цілей, створення нових правових інститутів, принципів і механізмів забезпечення правового режиму безпеки. Формат макропроблеми, якого впевнено набуває безпека космічного простору для сталого розвитку людства, а також її глобальний характер не дають змоги досягти режиму міжнародної космічної безпеки в односторонньому порядку і, відповідно, потребує активізації міждержавного співробітництва²².

Поняття «сталості космічної безпеки» вперше було комплексно представлено у межах проведеної у 2006 р. Конференції на тему «Побудова архітектури для сталості космічної безпеки»²³. В ході конференції зазначалося, що еволюція космічної діяльності та одержані від її здійснення переваги є сильним аргументом для світової спільноти співпрацювати заради досягнення сприятливого політико-дипломатичного середовища. Ризиковий характер космічної діяльності вимагає життя зусиль у розробленні правил, які б забезпечували безпечний та впорядкований рух у космічному просторі²⁴. З огляду на це доцільним є акцентування уваги на виробленні правил поведінки у космічному просторі, які гарантували б не лише сталий доступ до космосу, а й безпеку його використання. Визнавалося, що є ще чимало резервів у формуванні заходів, спрямованих на забезпечення безпечних операцій у космічному просторі, особливо в частині правил поведінки («дорожніх правил»)²⁵.

Концептуальний зміст космічної безпеки є дотичним до принципу «справедливого та відповідального використання космічного простору». Увага до цього принципу особливо загострилася завдяки ініційованому у 2008 р. Міжнародною академією астронавтики симпозиуму²⁶ і проведеному за сприяння Європейського інституту космічної політики²⁷ та Світової фундації з питань безпеки²⁸ — неурядових мозкових центрів з Європи та США. Симпозиум мав на меті окреслити міжнародну перспективу реалізації відповідного принципу в космічній діяльності держав. За результатами роботи Симпозиуму було підготовано однойменну монографію «Справедливе та відповідальне використання космічного простору: міжнародна перспектива» (2010), що становить IV том тематичного видання «Дослідження з питань космічної політики» Європейського інституту космічної політики²⁹. На додаток до цього було розроблено програмний документ, іменованій «10 кроків для досягнення справедливого та відповідального використання космічного простору»³⁰.

З огляду на проблематику дослідження зі згаданого вище програмного документа доцільно виокремити наступні складові, які можуть бути застосовані при формуванні режиму космічної безпеки:

- Окреслення перспективної ролі рішень, що забезпечуються завдяки використанню космічного простору в контексті орієнтуру на сталий розвиток;
- Забезпечення обміну даними та доступу до узгодженого мінімуму інформації, необхідної для забезпечення космічного простору та космічної діяльності;
- Посилення міжагентського діалогу та координація заходів з питань забезпечення безпеки між інституціями ООН та іншими зацікавленими організаціями;
- Становлення гармонізованого правового режиму та розроблення додаткових правових регуляторів рекомендаційного характеру («м'якого права»);
- Визначення ефективніших засад міжнародного співробітництва;
- Застосування консультативних механізмів, узгодження міжнародного координаційного порядку для прийняття важливих для забезпечення космічного простору рішень і правових інструментів їх застосування;

— Залучення якомога більшої кількості суб'єктів космічної діяльності до переговорного процесу та проведення консультацій;

— Розвиток правил руху в космічному просторі, що підлягатимуть застосуванню всіма суб'єктами (враховуючи започаткування централізованої координаційної системи, процедуру вчасного інформування про заплановану діяльність, зокрема ту, що містить потенційний ризик спричинення шкоди експлуатації розміщених у космічному просторі об'єктів, перевірку планів з мінімізації ризиків і засміченості космічного простору;

— Захист космічного середовища та планетарний захист в цілому, аналіз вчинених раніше помилок суб'єктів космічної діяльності (формування відповідної бази даних «наращення потенціалу довіри») для уникнення їх у майбутньому;

— Гарантування справедливого використання радіочастотного спектра, забезпечення рівного доступу всіх зацікавлених суб'єктів;

— Розроблення міжнародного бачення використання космічного простору на довгострокову перспективу.

Здійснювана космічна діяльність повинна корелювати з вимогами мінімального та оптимального публічного порядку в космічному просторі. Останні, будучи залежними від характеру загроз космічній безпеці, не є чітко вираженими, для їх визначення паралелі відсутні³¹. Відтак, вважаємо, що відносна гранична межа між двома порядками проходить між тим, що є базовим (підтримка миру та безпеки, використання космічного простору виключно у мирних цілях, непривласнення космічного простору, заборона виведення на орбіту навколо Землі об'єктів з ядерною зброєю або будь-якими іншими видами зброї масового знищення тощо) та бажаним (здійснення діяльності на благо та в інтересах всього людства, в інтересах розвитку міжнародного співробітництва, недопущення перешкод діяльності інших держав, уникнення шкідливого забруднення, у спеціально передбачених випадках проведення консультацій, інформування про характер, хід, місце та результати діяльності тощо). На нашу думку, відповідна межа не повинна залишатися сталою в часовому вимірі та має змінюватися, розширюючи сферу мінімального порядку в космічному просторі (за рахунок факторів, які належать до нині чинного оптимального порядку), а сфера оптимального порядку має доповнюватися новими факторами, виокремленими з масиву напрацьованого м'якого права (кодексів поведінки, керівних правил тощо) та звичаєвих кращих практик. Схиляємося до думки, що наращення потенціалу оптимального публічного порядку в космічному просторі відбуватиметься після сплину певного часу, який є необхідним для набуття достатнього досвіду людством у сфері здійснення космічної діяльності.

Якщо поняття загальної користі (блага) є досить абстрактною категорією, то рівень врахування спільних інтересів може виступати певним мірилом для оцінки відповідності здійснюваної космічної діяльності засадам оптимального порядку. Оптимальний порядок вимагає пов'язувати розподілене використання Місяця та інших небесних тіл у процесі впровадження свободи дослідження та використання космічного простору з приписами ст. I Договору про космос (на благо та в інтересах усіх країн). Це обумовлює необхідність міжнародного співробітництва у процесі пошуку спільних інтересів і можливого регулювання сумісного використання ресурсів космічного середовища для досягнення справедливості доступу до космічного простору різними державами і на перспективу майбутніми поколіннями.

Визначення спільних інтересів і значущість міжнародного співробітництва знайшли загальну підтримку як в ООН, так і поза її межами. Асоціація міжнародного права у 1960 р. наголошувала, що спільні інтереси людства мають слугувати основою міжнародного правопорядку в космічному просторі, в тому числі щодо Місяця та інших небесних тіл³².

Вчений у галузі міжнародного публічного права Лунг — Чу Чен спільні інтереси поділяє на інклюзивні та екслюзивні³³. Він зазначає, що під інклюзивними розуміються потреби та очікування стосовно діяльності, яка має рівень впливу на суспільство, а також

характеризується важливими наслідками у транснаціональному та глобальному масштабі. Ексклюзивні інтереси, в свою чергу, стосуються потреб і очікувану щодо діяльності, вплив якої поширюється головним чином на людей єдиної територіальної спільноти. Стосовно питання безпеки космічного простору спільний інтерес набуває форми інклюзивного, оскільки повинен враховувати інтереси всього людства.

Дуглас Алдорт зазначає, що держави потребують впевненості у тому, що критичні космічні засоби вільні від загроз як штучного, так і природного походження. Саме це і формує питання безпеки. Наразі ж людство знаходиться на перетині вибору пріоритетів безпеки у космічному просторі та сталого доступу до нього³⁴.

У процесі мирного використання космічного простору можна виокремити два першочергові види загроз космічній безпеці, а саме види антропогенної діяльності, які 1) створюють шкідливе забруднення та засмічення космосу (ч. 2 ст. IX Договору про космос) та такі, що 2) спричиняють потенційні перешкоди діяльності інших держав (ч. 3 ст. IX Договору про космос). Поняття «перешкоди» може наділятися різним змістовним навантаженням, але головною його ознакою є негативні дії для космічного середовища та нормального функціонування об'єктів, розміщених у космічному просторі, наслідки. Вважаємо, що досягати мінімізації ризику колізій та перешкод можливо засобом проведення консультацій. У чинному космічному праві передбачено два випадки, коли проведення консультацій ставиться суб'єктам космічної діяльності в обов'язок. До них належать ситуації, 1) коли держава, плануючи певний вид космічної діяльності, має підстави вважати, що така діяльність містить ризик потенційної загрози створення шкідливих перешкод діяльності, що провадиться іншими державами³⁵, та 2) коли держава має підстави вважати, що запланована іншою державою діяльність може спричинити перешкоди діяльності з дослідження та використання космічного простору у мирних цілях³⁶. Закладення вимоги посиленої міжнародної координації з питань попередження негативних наслідків обґрунтовується, зокрема, ризиковим характером і підвищеною небезпекою космічної діяльності. Останнє також обумовлює необхідність запровадження міжнародного контролю космічної діяльності з метою забезпечення кращої координації та уникнення будь-якого шкідливого втручання³⁷. Вважаємо, що міжнародний правопорядок у космосі має ґрунтуватися на координації (англ. — law of coordination)³⁸, що може забезпечити як розумне використання космічного простору, так і здійснення космічної діяльності на користь всього людства.

Орієнтуючись на розумне та відповідальне використання космічних ресурсів, необхідно, щоб держави шонайменш у тих випадках, що передбачені Договором про космос, зверталися до механізму міжнародних консультацій³⁹. Ст. XI Договору про космос вимагає від держав-учасниць Договору інформувати Генерального секретаря ООН стосовно «природи, провадження, місцезнаходження та результатів такої діяльності». Отримані дані можуть бути взяті за основу в процесі координації запусків і поширення інформації, спрямованих на безпечне та упорядковане провадження космічної діяльності.

Слід зазначити, що поняття «космічного простору», що ми використали у вищенаведеному визначенні, не є до кінця ustalеним ні в космічно-правовій доктрині, ні у міжнародному праві, ні в практиці космічної діяльності її суб'єктів. Зазвичай під ним розуміють простір за межами земної атмосфери, правовий режим якого визначений міжнародним космічним правом⁴⁰. Однак у міжнародному космічному праві договірна делімітація повітряного та космічного простору до цього часу не здійснена, хоча питання вже не одне десятиріччя розглядається Юридичним підкомітетом Комітету ООН з питань мирного використання космічного простору. Виділилися два превалюючі підходи до розмежування цих двох просторів: функціональний та географічний (фізичний). Офіційна позиція з цієї проблеми поки, на жаль, відсутня. Причому крапка в цьому питанні навряд чи буде поставлена у найближчому майбутньому, зважаючи на принциповість обох позицій, що накладається на консенсусний порядок прийняття рішень у відповідному Комітеті ООН

та його підкомітетах. Деякі делегації при цьому наполягають на тому, що будь-яка спроба визначити або делімітувати космічний простір на цьому етапі розвитку становила б виключно теоретичний захід, який би містив ризик ускладнення здійснюваної діяльності та у рамках якого, швидше за все, було б неможливо передбачити перспективи розвитку техніки⁴¹. З огляду на це існує думка, що державам слід і надалі діяти у межах нинішньої системи, що наразі не викликає значних практичних складнощів, до тих пір поки не виникне видима необхідність і практична основа для делімітації космічного простору⁴². Водночас важливим визнається продовження обговорення цих питань з тим, щоб до виникнення реальних проблем вже були наявні відповідні механізми⁴³. Ми ж дотримуємося позиції, що відсутність визначення та делімітації космічного простору спричинює правову невизначеність щодо розмежування між двома всім різноплановими правовими режимами (космічного та повітряного простору). Крім того, така ситуація ускладнює контроль держав за недоторканістю своїх суверенних прав на національну територію, частину якої становить повітряний простір, позбавляє чіткості щодо територіальної сфери здійснення державами своєї юрисдикції⁴⁴.

Для роботи над заданою проблематикою резолюцією Генеральної Асамблеї 65/97⁴⁵ створено Робочу групу з визначення та делімітації космічного простору. У якості базису для опрацювання та аналізу в розпорядженні Робочої групи знаходиться пакет документів⁴⁶, що відображає актуальний стан справ у процесі обговорення. До заданих документів, зокрема, належать записки Секретаріату Управління з питань космосу, іменовані «Національне законодавство і практика, що мають відношення до визначення та делімітації космічного простору»⁴⁷ та «Питання, що стосуються визначення та делімітації космічного простору: відповіді держав-членів»⁴⁸.

У фундаментальних міжнародно-правових документах з космічного права зазначається, що космічний простір має використовуватися виключно у мирних цілях і в інтересах всього людства. Головний акцент робиться саме на «людстві» як загальній категорії, а не на сукупності національних інтересів суверенних держав світу, що впливає із правового статусу космічної сфери регулювання, визначеної спільним надбанням і спадщиною людства. Конфронтація ж інтересів провідних космічних держав нівелює принцип примату загального публічного інтересу над приватним і, таким чином, ставить під загрозу як безпеку усталеного космічного устрою, так і збереження ідейно-правових засад — гарантій забезпечення можливості використання та дослідження космічного простору у майбутньому відповідно до норм позитивного права.

Значущість проблематики безпеки використання та дослідження космічного простору у «виключно мирних цілях» прослідковується у формулюваннях диспозиційних положень актів космічного права, зокрема, шляхом акцентування на «інтересах підтримки міжнародного миру та безпеки»⁴⁹ та «забезпеченні максимального ступеня попереджувальності для забезпечення безпеки»⁵⁰. Міжнародне ж право у своїй цілісності покликане підтримувати єдиний підхід до прийнятих рішень у визначенні та забезпеченні спільного інтересу та мінімізації рішень, які б приймалися без врахування їхніх наслідків⁵¹.

Доречно зазначити, що Юридичний підкомітет ООН з питань космічного простору вже опосередковано залучений до процесу започаткування режиму космічної безпеки завдяки висуненню концептуальних пропозицій щодо ефективнішого застосування Конвенції про реєстрацію об'єктів, що запускаються в космічний простір від 1975 р.⁵² шляхом створення Підкомітету робочих груп, відповідальних за розроблення рекомендацій щодо гармонізації державних практик застосування положень Конвенції, вироблення більш систематичного та стандартизованого методу виконання відповідних вимог⁵³. Крім того, Підкомітет розробляє резолюції ООН щодо питань міжнародного співробітництва в аспекті посилення заходів довіри та прозорості у космічному просторі, що свідчить на користь надання належної правової оцінки проблемі безпеки космічного простору та

нагальності потреби запровадження спільними зусиллями держав виважених шляхів гарантування режиму космічної безпеки.

Визначальним вектором становлення режиму міжнародної безпеки космічного простору повинне бути забезпечення вільного від загроз сталого космічного середовища, з особливим значенням інтересів безпеки всього людства та принципу мирних цілей дослідження та використання космічного простору. Гіпотетично інструментарієм досягнення заданої мети можуть виступати заходи, спрямовані на посилення потенціалу міжнародного співробітництва, розроблення єдиної цілісної ідеолого-правової концепції з ґрунтовною аналітичною апробацією її емпіричної імплементації (забезпечення проактивної функції права) та ініціації централізованої системи глобальної колективної безпеки.

1. *Space Security Index* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.spacesecurity.org/space.security.2011.revised.pdf> — С. 7. 2. *Міжнародне публічне право / Під ред. В.М. Репецького.* — К.: Знання 2011. — С. 331. 3. *Міжнародне публічне право: Учебник / Л.П. Ануфриєва, К.А. Бекашев, Е.Г. Моисеев, В.В. Устинов і др.; Отв. ред. К.А. Бекашев.* — М.: Проспект, 2011. — С. 486. 4. *Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 41/92 від 4 грудня 1986 року та 42/93 від 7 грудня 1987 року «Про створення всеохоплюючої системи міжнародного миру та безпеки»* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.un.org/documents/ga/res/42/a42r093.htm>. 5. *Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 43/89 від 7 грудня 1988 року «Про всеохоплюючий підхід до укріплення міжнародного миру та безпеки відповідно до Статуту ООН»* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.un.org/documents/ga/res/42/a42r093.htm>. 6. *Міжнародне публічне право / Під ред. В.М. Репецького.* — К.: Знання 2011. — С. 332. 7. Там само. 8. *Декларація про запобігання та усунення спорів і ситуацій, що можуть загрожувати міжнародному миру та безпеці, і про роль ООН у цій сфері від 1988 року* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_573. 9. *Резолюція Генеральної Асамблеї 44/21 от 15 листопада 1989 года об укріпленні міжнародного мира, безопасности и международно-го сотрудничества во всех его аспектах в соответствии с Уставом ООН* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/552/62/IMG/NR055262.pdf?OpenElement>. 10. *Декларація про встановлення фактів ООН у галузі підтримання міжнародного миру та безпеки 1991 року* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_570. 11. *Building the Architecture for Sustainable Space Security. Conference Report, 30–31 March 2006 - UNIDIR* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://unidir.org/pdf/ouvrages/pdf-1-92-9045-185-8-en.pdf> — С. 15. 12. *Стельмах О.С.* До питання міжнародно-правового режиму безпеки дослідження та використання космічного простору в мирних цілях // *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право».* — К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2009. — № 4 (13). — С. 7. 13. *Врахування положень Конвенції про транскордонне забруднення повітря на великій відстані 1979 року (зокрема, на етапі запуску, оскільки питання делімітації все ще залишається відкритим)* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unep.org/env/lrtap/> та *Стокгольмської декларації 1972 року* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unep.org/Documents/Multilingual/Default.asp?DocumentID=97&ArticleID=1503>. 14. *Building the Architecture for Sustainable Space Security. Conference Report, 30–31 March 2006 — UNIDIR* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://unidir.org/pdf/ouvrages/pdf-1-92-9045-185-8-en.pdf> - С. 126. 15. *Safeguarding Space Security: Prevention of an Arms Race in Outer Space. Conference Report, 21–22 March 2005 — UNIDIR* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://unidir.org/pdf/ouvrages/pdf-1-92-9045-179-3-en.pdf> — С. 61. 16. *Building the Architecture for Sustainable Space Security. Conference Report, 30–31 March 2006 — UNIDIR* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://unidir.org/pdf/ouvrages/pdf-1-92-9045-185-8-en.pdf> — С. 57. 17. *Safeguarding Space Security: Prevention of an Arms Race in Outer Space. Conference Report, 21–22 March 2005 —*

UNIDIR. — С. 8. **18.** *Прембула*, а також статті I, III, V, IX, X, XI Договору про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла, від 1967 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?code=995_480 **19.** *Статті IX, XII* Договору про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла, від 1967 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?code=995_480. **20.** *Safeguarding Space Security: Prevention of an Arms Race in Outer Space. Conference Report, 21–22 March 2005* — UNIDIR [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://unidir.org/pdf/ouvrages/pdf-1-92-9045-179-3-en.pdf> — С. 58. **21.** *Building the Architecture for Sustainable Space Security. Conference Report, 30–31 March 2006* — UNIDIR [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://unidir.org/pdf/ouvrages/pdf-1-92-9045-185-8-en.pdf> — С. 61. **22.** *Стельмах О.С.* До питання міжнародно-правового режиму безпеки дослідження та використання космічного простору в мирних цілях // Повітряне і космічне право. — С. 4. **23.** *Building the Architecture for Sustainable Space Security. Conference, 30–31 March 2006.* **24.** *Bhatt S.* Legal Controls of Outer Space: Law, Freedom and Responsibility (S. Chand & Co (Pvt) Ltd, Ramnagar, New Dehli — 110055). — С. 272. **25.** *Building the Architecture for Sustainable Space Security. Conference Report, 30–31 March 2006* — UNIDIR. — С. 111. **26.** *Симпозіум «Справедливе та відповідальне використання космічного простору: міжнародна перспектива»* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.espi.or.at/index.php?option=com_content&task=view&id=299&Itemid=1. **27.** *Перелік публікацій Європейського інституту космічної політики в рамках видань на тему «Дослідження з питань космічної політики» European Space Policy Institute* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.espi.or.at/>. **28.** *Secure World Foundation* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://swfound.org/>. **29.** *Тематичне видання «Дослідження з питань космічної політики» Європейського інституту космічної політики* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.espi.or.at/index.php?option=com_content&view=article&id=288&Itemid=54. **30.** *Програмний документ «10 кроків для досягнення справедливого та відповідального використання космічного простору»* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.espi.or.at/images/stories/dokumente/leaflet/10%20steps.pdf>. **31.** *Bhatt S.* Цит. праця. — С. 176. **32.** *Report of the 49th Conference of ILA (Hamburg, 1960).* — С. 280. **33.** *Lung — Chu Chen, An Introduction to Contemporary International Law, A Policy Oriented Perspective (Second Edition, Yale University Press 2000).* — С. 85. **34.** *Building the Architecture for Sustainable Space Security. Conference Report, 30–31 March 2006.* — С. 55. **35.** *Стаття IX* Договору про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла, від 1967 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?code=995_480. **36.** *Стаття IX* Договору про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла, від 1967 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?code=995_480. **37.** *Bhatt S.* Цит. праця. — С. 210. **38.** *Schwarzenberger G.* The Frontiers of International Law (London, 1962). — С.11-16. **39.** *Bhatt S.* Цит. праця. — С. 216. **40.** *Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін., т. 3. — К.: «Укр. енцикл.», 2001.* — С. 372. **41.** *Доклад Юридического подкомитета о работе его пятидесятой сессии, проведенной в Вене, 28 марта — 8 апреля 2011 года — А/АС.105/990* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.oosa.unvienna.org/pdf/reports/ac105/AC105_990R.pdf. — С. 13-14. **42.** *А/АС.105/990* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.oosa.unvienna.org/pdf/reports/ac105/AC105_990R.pdf — С.13. **43.** Там само. — С. 38. **44.** *Позиція Російської Федерації, висловлена на 644-ому засіданні Юридичного підкомітету Комітету ООН з питань космосу* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.oosa.unvienna.org/pdf/reports/transcripts/legal/LEGALT_644R.pdf **45.** *Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю 65/97.* Міжнародне співробітництво в використанні космічного простору в мирних

целях [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/518/38/PDF/N1051838.pdf?OpenElement>. **46.** A/AC.105/990 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.oosa.unvienna.org/pdf/reports/ac105/AC105_990R.pdf — С.13. **47.** *National legislation and practice relating to definition and delimitation of outer space* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.oosa.unvienna.org/oosa/SpaceLaw/national/def-delim/index.html>. **48.** *Questions on the definition and delimitation of outer space: replies from Member States* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.oosa.unvienna.org/oosa/SpaceLaw/national/def-delim/question.html>. **49.** *Стаття III Договору про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла, від 1967 року* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?code=995_480. **50.** *Стаття XII Договору про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла, від 1967 року* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?code=995_480. **51.** *Lung — Chu Chen, An Introduction to Contemporary International Law, A Policy Oriented Perspective (Second Edition, Yale University Press 2000)*. — С. 85. **52.** *Конвенція про реєстрацію об'єктів, що запускаються в космічний простір, від 1975 року* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.oosa.unvienna.org/oosa/en/SpaceLaw/treaties.html>. **53.** *Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 62/101 від 17 грудня 2007 «Рекомендації щодо посилення практики держав та міжнародних міжурядових організацій щодо реєстрації космічних об'єктів»* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.oosa.unvienna.org/pdf/gares/ARES_62_101E.pdf.